

การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
กับประเทศมหาอำนาจ

ใน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

โดย

ทรงศรี อัจฉอรุณ

006895

วิทยานิพนธ์นี้

นับเป็นส่วนประกอบการศึกษาตามระเบียบปริญญามหาบัณฑิต
ของคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๐๒

I 15337810

สารบัญ

๒
หน้า

บทนำ

สมัยกรุงศรีอยุธยา
อิทธิพลของชาวตะวันตกในสมัยกรุงศรีอยุธยา
สมัยธนบุรี และรัตนโกสินทร์

บทที่ ๑

ทรงทำสนธิสัญญาการค้ากับต่างประเทศ พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘)
สมัยแห่งการทำสนธิสัญญากับต่างประเทศ
ในรัชกาลที่ ๔
เทศที่รัชกาลที่ ๔ ทรงทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาค
พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘) พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘) พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘)

บทที่ ๒

พระราชพงศาวดาร
นโยบายเบื้องต้นแห่งการปลดพันธะจากสนธิสัญญา
ไม่เสมอภาคของรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘) พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘)

ผลแห่งการเสียเปรียบจากสนธิสัญญาสมัย
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เปรียบเทียบสิทธิสภาพนอกอาณาเขตสมัย
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชและสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความสำคัญของสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
สมัยรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘) พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘)

บทบาทของรัชกาลที่ ๔ ต่อลัทธิจักรวรรดิ
นิยม พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘) พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘) พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘)

การวางรากฐานปลดเปลื้องสิทธิสภาพนอก
อาณาเขตของรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘) พ.ศ. ๒๒๓๑ (พ.ศ. ๑๖๘๘)

บทที่ ๓

พระวิเทโศบายเล็กสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของ
รัชกาลที่ ๖ พ.ร.บ. พ.ศ. ๑๑๑๑/๑๑๑๑ พ.ศ. ๑๑๑๑/๑๑๑๑

พระราชประวัติ
ในพระสมณสาสน์
เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ
พระวิเทโศบายเล็กสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

บทที่ ๔

บทบาทของสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำแก้ไข
สนธิสัญญากับไทย

การดำเนินงานแก้ไขสนธิสัญญาระหว่าง
พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๕๕
การดำเนินงานแก้ไขสนธิสัญญาระหว่าง
พ.ศ. ๒๔๖๒ - ๖๓
สนธิสัญญาระหว่างไทยกับอเมริกาฉบับ
พ.ศ. ๒๔๖๓

บทที่ ๕

การดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญากับฝรั่งเศสและ
อังกฤษ
การดำเนินงานเจรจาแก้สนธิสัญญากับ
ฝรั่งเศส
การดำเนินงานเจรจาแก้สนธิสัญญากับ
อังกฤษ

เปรียบเทียบสนธิสัญญาระหว่างไทยกับ
ฝรั่งเศส ปี พ.ศ. ๒๔๖๗ และกับอังกฤษ ปี
พ.ศ. ๒๔๖๘

บทที่ ๖

สิทธิสภาพนอกอาณาเขตในส่วนที่เกี่ยวกับญี่ปุ่นและ
เยอรมัน

๑๔๔

การดำเนินงานเจรจาแก้ไขสนธิสัญญากับ
ญี่ปุ่น
สนธิสัญญาไทย - ญี่ปุ่นฉบับปี พ.ศ. ๒๔๖๖
วาระสุดท้ายแห่งสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
ระหว่างเยอรมันกับไทย

บทที่ ๗

สมัยแห่งการทำสนธิสัญญาเสมอภาค

๒๑๓

การดำเนินงานเพื่อเอกราชสมบูรณ์ทาง
อำนาจศาล

สมัยแห่งการทำสนธิสัญญาเสมอภาค
ฐานะเอกราชสมบูรณ์ทางอำนาจศาลของ
ไทย

สรุป

บทบาทสำคัญของผู้ดำเนินงานเพื่อขจัดสิทธิ
สภาพนอกอาณาเขต

๒๓๒

เปรียบเทียบวาระสิ้นสุดของสิทธิสภาพ
นอกอาณาเขตในประเทศไทยกับประเทศจีนและ
ญี่ปุ่น

ภาคผนวก

สนธิสัญญาไทย — อังกฤษฉบับ พ.ศ. ๒๓๙๘

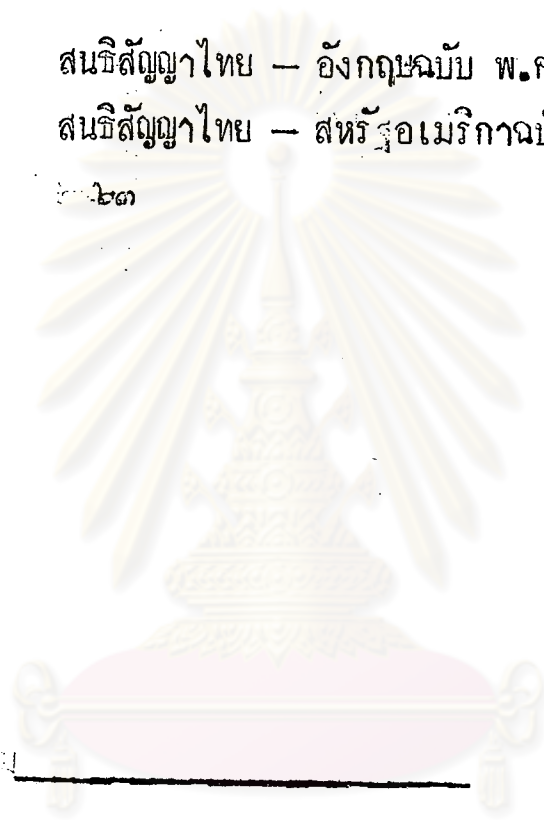
๒๕๕

สนธิสัญญาไทย — สหรัฐอเมริกาฉบับ พ.ศ.

๒๕๓

บรรณานุกรม

๒๗๓

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

สภาพทางภูมิศาสตร์ของคาบสมุทรอินโดจีน หรือที่เรียกว่าแหลมทอง เป็นอินแดนอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณธัญญาหาร และประการสำคัญตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชียติดริมฝั่งทะเล เป็นทางผ่านจากตะวันตกมายังประเทศจีนซึ่งเป็นอาณาจักรแห่งสินค้าไหม แพะ และไบซา ฉะนั้นในยุคคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ขณะที่ชาวตะวันตกกำลังสนใจอย่างยิ่งในเรื่องการสำรวจทางเรือ ประเทศไทยแม้จะเป็นประเทศเล็กๆในแหลมทองก็มีส่วนได้รับสัมพันธภาพจากมิตรชาวตะวันตกด้วย "คลื่นของการผจญภัยและการสำรวจที่บาทบาทมาจากยุโรป มิได้ข้ามพนประเทศไทยไปเลย" (๑)

สมัยกรุงศรีอยุธยา

อันที่จริงความสัมพันธ์กับต่างประเทศได้เริ่มขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย แต่ส่วนใหญ่เป็นการติดต่อใกล้ชิดกับประเทศจีน โดยในปี พ.ศ. ๑๔๒๕ จีนส่งทูตมาทำหนังสือสัญญาทางไมตรีกับไทยในแผ่นดินพระเจ้ารามคำแหง (๒) ส่วนที่เกี่ยวกับชาวตะวันตกนั้นยังไม่มีปรากฏในสมัยสุโขทัย ชาวยุโรปเพิ่งเริ่มเข้ามาทำการค้าขายและมีสัมพันธไมตรีกับไทยเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา พวกที่เข้ามาในสมัยนั้นส่วนมากเป็นนักผจญภัยแสวงหาโชคกลางและเป็นพ่อค้าไปในตัว ความประสงค์ที่เขามาก็เพียงหวังผลประโยชน์ในการนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกับสินค้าพื้นเมืองเท่านั้น แรกๆก็คงถือเป็นการเสี่ยงโชคมากขึ้นเองตามลำพังโดยมิได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เมื่อมาถึงเมืองไทยได้รับการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี ชื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันได้สะดวก เสี่ยงบ้างตามสมควร ชาวยุโรปจึงนิยมเดินทางมาค้าขายกับไทยเพิ่มขึ้น การติดต่อค้าขายจึงเจริญมาเป็นลำดับ และไทยก็เปิดโอกาสให้ตั้งสถานีการค้าเป็น

๑. James C. Ingram : Economic Change in Thailand Since 1850 p. 6 " The flood of adventures and explorers from Europe had not overlooked Siam."

๒. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. ประวัติการทูตไทย

สัปดาห์ใด^(๑)

ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาเปิดศักราชติดต่อกับฝรั่งชาติตะวันตกครั้งแรก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ชาวยุโรปที่เข้ามาในครั้งนั้นได้แก่ชาติโปรตุเกส ประมาณสี่ร้อยปีเศษนับแต่โปรตุเกสยึดแหลมกู๊ดโฮปและเมืองกัว เมืองกาลีicut ในอินเดีย ตลอดจนเมืองต่างๆในเกาะลังกาไว้ไคแล้ว ก็เริ่มหันความสนใจเพ่งเล็งมายังภาคตะวันออกเพื่อจะยึดไว้เป็นเมืองขึ้นต่อไป จุดเด่นที่โปรตุเกสสนใจเป็นพิเศษขณะนั้นคือ เมืองมะละกานั้นเป็นแหล่งเครื่องเทศสำคัญแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออก เมืองมะละกาเคยเป็นประเทศราชของไทยมาแต่สมัยพระเจ้ารามาธิบดีแห่งกรุงศรีอยุธยา^(๒) และในขณะนั้นมีสุลต่านเป็นเจ้าผู้ครองราวปี พ.ศ. ๒๐๕๖ โดเปส เคอซิกูร์รา กุมเรือ ๔ ลำเดินทางมาถึงเมืองมะละกา ไคตกลงทำสัญญาการค้ากับสุลต่าน แต่ต่อมาชาวโปรตุเกสเกิดวิวาทกับพ่อค้าชาวอาหรับจนถึงรบพุ่งกันขึ้น ทัพเรือโปรตุเกสภายใต้ความควบคุมของอัลฟองโซ อัลบูเกิร์กอุปราชโปรตุเกสในอินเดียยึดเมืองมะละกาไคในปีพ.ศ. ๒๐๕๒ ต่อมาเมื่ออัลบูเกิร์กทราบว่า เมืองมะละกานั้นเป็นของไทยมาก่อน จึงจัดส่งทูตโดยสารเรือสำเภาจีนนำบรรณาการ เขามาถวายพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ผู้ที่รับหน้าที่เป็นทูตเข้ามาในครั้งนั้นคือ ควดเต เฟอร์นันเด เคินทางมาถึงเมืองไทยในปีเดียวกัน ไทยตอนรับด้วยความยินดีมิได้ออการข่มขู่เสีย มะละกาเป็นสาเหตุแห่งการนึกพองพองใจแต่ประการใด ยิ่งไปกว่านั้นยังจัดส่งทูตไปยังมะละกาพร้อมกับเฟอร์นันเด เพื่อนำบรรณาการไปตอบแทนอัลบูเกิร์ก และเพื่อสังเกตท่าทีของโปรตุเกสในมะละกาด้วย ในปี พ.ศ. ๒๐๕๕ อัลบูเกิร์กส่ง อันโตนิโอ เคอมิรันดา คาเซอวโค และมานูเอลฟราเกสโตเข้ามาเป็นทูตครั้งที่สอง ตอนชา กลับไทยไคส่งทูตนำพระราชสาส์นของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ออกไปยังมะละกา และอัลบูเกิร์กก็ได้จัดส่งพระราชสาส์นดังกล่าวไปถวายพระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกส

๑. สมจัย อนุมานราชชน. การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา หน้า. ข
 ๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวัญวิมลคุณากร พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒ หน้า ๓๑๒
 ๓. สมจัย อนุมานราชชน : Op. Cit p. 5
 ๔. E.W. Hutchinson : Adventures in Siam in 17th Century p.20

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๐๔๔ ควคเต โคแอลโล ได้นำเครื่องราชบรรณาการ และพระราชสาส์น จากพระเจ้ามานูแอลขอทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับไทยเข้ามาถวายสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ในการเข้ามาของโคแอลโลครั้งนี้เองไทยกับโปรตุเกสจึงได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรีต่อกัน ตามสัญญาฉบับนี้โปรตุเกสรับจัดหาปืน และกระสุนดินค้ำมาให้ ยอมให้ไทยไปตั้งหลักแหล่งที่เมืองมะละกาได้ ส่วนไทยจะอำนวยความสะดวกในการค้า และให้สิทธิพิเศษต่างๆแก่ชาวโปรตุเกส ทั้งอนุญาตให้เข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยและปฏิบัติตามศาสนาได้โดยเสรี สัญญาฉบับนี้เป็นฉบับแรกที่ประเทศไทยทำกับรัฐในยุโรป (๑) ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับโปรตุเกสในสมัยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ดำเนินไปด้วยความสนิทสนมยิ่ง และหลังจากทำสัญญาดังกล่าวแล้วก็ไคมาทำการค้าขายมากขึ้นตลอดมาในรัชกาลหลังๆ

หลังจากโปรตุเกสมาติดต่อกับค้าขายทางตะวันออกไม่นาน ฮอลันดาก็เป็นอีกชาติหนึ่งที่แล่นเรือมาทางแถบนี้อย่างกว้างขวาง ชาวฮอลันดาเข้ามาติดต่อกับไทยครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชปี พ.ศ. ๒๑๔๗ แม่ทัพเรือชื่อวิกวัน วันแรววิคขณะที่พักอยู่ที่เมืองปัตตานีได้ส่ง คอรเนลีส สเปนซ์ มาเฝ้าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และคงจะไคเจรจาท่าความตกลงเกี่ยวกับการค้าขายกับไทย เพราะปรากฏว่าในปีเดียวกันนี้เองฮอลันดาได้ตั้งสถานีการค้าขึ้นในกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรก (๒) ชาวไทยก็นิยมยินดีค้าขายกับฮอลันดาโดยเอาหนังสัตว์และพริกไทยแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ทำด้วยผ้าของฮอลันดา สมพันธภาพระหว่างไทยและฮอลันดาคำเนินไปด้วยมิตรไมตรีอันดี และกระชับเกลียวสัมพันธ์แน่นแฟ้นขนาดในปี พ.ศ. ๒๑๕๑ สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถไทยไคส่งทูตไปเฝ้าพระเจ้ามอริสแห่งราชวงศ์ออเรนจ์ ณ ประเทศฮอลันดา ทูตคณะนี้นับเป็นคนไทยพวกแรกที่เดินทางไปถึงยุโรป (๓)

๑. สมจัย อนุมานราชชน: Op. Cit หน้า ๔

๒. Francis H. Giles : " Analysis of Van Vliet's account of Siam " - Journal of the Siam Society vol. 30 part 2 p. 30

๓. สมจัย อนุมานราชชน: Op. Cit หน้า ๒๐

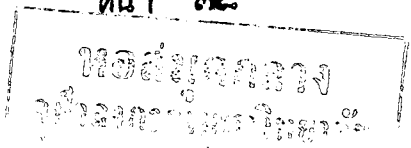
มหาอำนาจตะวันตกชาติต่อมาที่ได้เข้ามาติดต่อกับไทยคือเสปญ อันที่จริง
 เสปญและโปรตุเกสเป็นชาติที่ออกทำการสำรวจทางทะเลพรอมๆกัน แต่เป็นเพราะขอ
 ตกลงของไปบอเล็กซานเดอร์ที่ ๑๖ ที่จัดแบ่งโลกออกเป็นสองซีก และกำหนดให้โปรตุ
 เกสเดินทางแสวงหาโชคความมาทางตะวันออก เสปญเดินทางไปทางตะวันตก
 จึงทำให้เสปญเดินเรือมาค้าขายแถบตะวันออกกลางกว่าโปรตุเกส คือในราวคริสต์
 ศตวรรษที่ ๑๖ อันเป็นสมัยที่ขอตกลงแบ่งโลกเป็นสองซีกซึ่งสันตปาปากำหนดไว้ไม่ศักดิ์
 สิทธิเสียแล้ว เมื่อเสปญได้ฟิลิปปินส์เป็นเมืองขึ้นผู้สำเร็จราชการที่เมืองมะนิลาได้ส่ง
 ฮวน เกลโด เกออาควีร์เร เป็นทูตเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา และได้ทำสัญญาสัมพันธ
 ไมตรีและการพาณิชย์กับไทยในปี พ.ศ. ๒๑๔๐ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระ
 นเรศวรมหาราช (๒)

ชนชาติอังกฤษเพิ่งจะเกี่ยวข้องกับดินแดนทางภาคตะวันออกในสมัยที่สมเด็จพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ ๑ ทรงปกครองประเทศ โดยบริษัทอิสต์อินเดียของอังกฤษได้
 ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๑๔๓ ทำให้กิจการค้าเจริญรุ่งเรืองและเริ่มแพร่หลายมาทางตะวัน
 ออก ขณะอังกฤษตั้งหลักแหล่งทำการค้าอยู่ที่เมืองอักแจในเกาะสุมาตรา นั้น กับค้นวิล
 เลียมคิลลิงผู้ควบคุมเรือของบริษัทโคพปะกับคณะทูตไทยซึ่งไปแวะพักขณะจะเดินทางไป
 ฮอลันดา สืบทราบวาสินค้ามาแดงขายดีที่สุดในกรุงศรีอยุธยา เพราะคนไทยไซ้มา
 ชุนนี้คุดมหลังข้างมา และไทยก็ยังมีทองคำเนื้อดี เพชรพลอย - ก็มีมากทั้งราคาก็ถูก
 คว้า เมื่อบริษัทอิสต์อินเดียของอังกฤษมองเห็นผลประโยชน์ที่จะได้จากการค้าขายจึงคิด
 จะทำการติดต่อกับไทย เหตุที่ทำให้ชาวอังกฤษเข้ามายังประเทศไทยก็เพราะ
 มุ่งหวังที่จะทำการค้าขายเช่นเดียวกับชาวโปรตุเกสและชาวฮอลันดานั่นเอง แต่การ
 สัมพันธระหว่างไทยกับอังกฤษในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นการสัมพันธในทางการค้ามากกว่า
 ในทางการทูต เรื่องราวของชาวอังกฤษในประเทศไทยในสมัยนั้นจึงเกี่ยวกับการค้า
 เป็นส่วนมาก มีการทูตเข้ามาแทรกแซงเป็นครั้งคราวเท่านั้น ที่การสัมพันธทางการทูต

๑. H.J. Wood : Exploration and Discovery p. 67
 ๒. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ : Op. Cit p.10

ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษยังไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กันจริงจัง ก็เพราะพุทธศตวรรษที่ ๒๒ นี้เป็นแต่เพียงสมัยแรกเริ่มแห่งการแผ่อำนาจของชาวอังกฤษในตะวันออกไกล รัฐบาลอังกฤษเห็นความสำคัญในการสัมพันธ์กับประเทศในตะวันออกไกลเหมือนกัน แต่ก็ไม่สามารถจะให้ความสนับสนุนแก่บรรดาชาวอังกฤษ ซึ่งออกมาค้าขายและเจริญการค้าสัมพันธ์ไมตรีทางตะวันออกไกลอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะว่าในขณะนั้นอังกฤษมีภาระธุระทางด้านการเมืองและการสงครามที่จะต้องปฏิบัติอยู่มากในยุโรป^(๑) ในปี พ.ศ. ๒๑๕๓ บริษัทอีสต์อินเดียมีโครงการจะปรับปรุงกิจการค้าของบริษัทโดยจัดส่งเรือ "โกลบ" เดินทางมาทางตะวันออกมีกัปตันแอนโทนี ฮิปปอนเป็นผู้ควบคุม เมื่อนำเรือแวะตามสถานีการค้าของอังกฤษในแหล่งต่างๆแล้ว ฮิปปอนก็เดินทางมาแวะที่เมืองปัตตานี แต่เมื่อถึงแก่กรรมเสียก่อนที่จะเดินทางถึงกรุงศรีอยุธยา โทมัส เอลซิงตันทำหน้าที่นำเรือเดินทางต่อมาถึงกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๑๕๕ ได้เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าเจมส์แห่งอังกฤษแด่สมเด็จพระเอกาทศรถ การมาของพ่อค้าชาวอังกฤษคงเป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์ไทยมาก ปรากฏว่าทรงประทานของที่ระลึกแก่พ่อค้าอังกฤษทุกคน โปรดอนุญาตให้เขามาทำการค้าขายเป็นหลักแหล่งในประเทศไทยได้ พรอมนั่งพระราชทานบ้านหลังหนึ่งให้ตั้งสถานีการค้าเป็นครั้งแรก นับแต่นั้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษก็ดำเนินสืบต่อมาเป็นลำดับ

ฝรั่งเศสเป็นชนชาติตะวันตกที่มีบทบาทสำคัญมากในการติดต่อสัมพันธ์กับไทย ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ชาวฝรั่งเศสซึ่งเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับไทย ไม่ใช่พ่อค้าหรือนักผจญภัยแสวงโชคลาภอย่างชาติอื่น หากเป็นบาทหลวงผู้หวังเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนา ประเทศไทยมีพุทธศาสนาเป็นหลักชัยมาแต่บรรพกาล ฉะนั้นการที่มีบาทหลวงของศาสนาอื่นมาเที่ยวพราศอนัตติศาสนาอย่างใหม่จึงทำให้ถูกเป็นของไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา และเพราะการให้สิทธิเสรีอย่างกว้างขวางแก่ไพร่ฟ้าชาวแผ่นดินในการเลือกถือศาสนา พระมหากษัตริย์ไทยจึงมิได้ทรงรังเกียจการเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาของบาทหลวงฝรั่งเศส เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จเสวยราชย์ได้ ๕ ปีชาวฝรั่งเศสพวกแรกจึงเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยา ชาวฝรั่งเศสพวกแรกนี้ได้แก่สังฆราชแห่งเบร็ตชื่อ เคอลา-

มอญ ลำแบตกับบาทหลวงอีกสองคน ความตั้งใจเดิมของบาทหลวงคณะนี้ต้องการไปยังเมืองจีนโดยผ่านทางพม่า แต่เนื่องจากสภาพของบ้านเมืองไม่อำนวย จึงคิดเดินทางผ่านไทยไปแะญวน^(๑) เดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๒๐๕ เมื่ออยู่ในแะญวนเกิดเหตุการณ์ยุ่งเหยิงจึงต้องพักอยู่ในไทยและได้เกิดเรื่องขัดใจกับบาทหลวงคณะเยซูอิตชาวโปรตุเกสซึ่งทำการสอนศาสนาอยู่ก่อน สังฆราชลำแบตได้ส่งผู้แทนไปขอความช่วยเหลือจากสันตปาปา ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๒๐๗ สันตปาปาได้ส่งสังฆราชแห่งเฮลิโปลิส ชื่อฟรานซิส ปัลดูพร้อมด้วยบาทหลวง ๔ องค์ และภักดีสนัชาวดังเศสอีกหนึ่งคน เดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยา สังฆราชฟรานซิสปัลดูพิจารณาเห็นกรุงศรีอยุธยาเหมาะจะตั้งสำนักงานศูนย์กลางการเผยแผ่คริสต์ศาสนาทางตะวันออกไกล จึงเดินทางกลับไปโรมอีกเพื่อขออนุมัติจากสันตปาปา ประมุขของประเทศฝรั่งเศสขณะนั้นคือพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ กำลังทรงอิทธิพลมากอยู่ในยุโรป เมื่อสังฆราชปัลดูเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาได้นำพระราชสาสน์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และศุภอักษรของสันตปาปาเคลเมนต์ที่ ๕ เขาถวายสมเด็จพระนารายณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๒๐๖ สมเด็จพระนารายณ์เคยทรงทราบบุญญาภินิหารของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จากบาทหลวงมาก่อนแล้ว จึงทรงดำริจะคบฝรั่งเศสไว้เป็นมิตร ยิ่งทรงได้รับข้อความซึ่งทั้งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และสันตปาปาทรงแสดงความชื่นชมยินดีและขอบพระคุณพระเจ้าแผ่นดินไทยที่ไคทรงโปรดให้พวกบาทหลวงมาทำการเผยแผ่คริสต์ศาสนาได้โดยเสรี สมเด็จพระนารายณ์ก็ยิ่งทรงเห็นช่องทางที่จะเป็นมิตรกับฝรั่งเศสกระจางขึ้น พระองค์ไคทรงฝากพระราชสาสน์กับชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งเพื่อนำไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แต่ปรากฏว่าไปไม่ถึงพระเจ้าหลุยส์ เพราะชาวฝรั่งเศสผู้นั้นถึงแก่กรรมเสียกลางทาง ต่อมาบริษัทอีสต์อินเดียของฝรั่งเศสซึ่งคอลแบร์ อัครมหาเสนาบดีเป็นผู้ตั้งขึ้นก็ได้เข้ามาค้าขายกับไทย และตั้งสถานีการค้าขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๒๒๓ ผู้อำนวยการสถานีการค้าได้เขาถวายสาสน์และเครื่องบรรณาการของบริษัท สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชทานราชานุญาตให้บริษัทค้าขายได้ตามสะดวกโดยให้ได้รับสิทธิต่างๆในการค้า

1. E.W. Hutchinson : The French Foreign Mission in Siam During the XVIIth Century p. 9

ควย พระองค์พระราชทานให้บาทหลวงสร้างโบสถ์ ทำสุสาน และสร้างบ้านเรือน เป็นที่พักอาศัย และยังทรงอนุญาตให้เผยแพร่ศาสนาใดก็ตามที่ซึ่งผิดกับผูกรองประเทศใน อาเซียแห่งอื่นๆ การมีพระทัยเปิดเพื่อเมื่อแห่งสมเด็จพระนารายณ์ ทำให้บรรดา บาทหลวงเข้าใจผิดคิดว่าพระองค์ทรงเลื่อมใสคริสตศาสนา จึงได้ทูลรายงานไปยัง พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และสันตปาปาที่โรม จนกระทั่งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงมีพระ ราชสาส์นมาทูลชักชวนให้ทรงนับถือคริสตศาสนา สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชทาน สิทธิในการสอนศาสนาให้แก่บาทหลวงฝรั่งเศสอย่างกว้างขวาง แม้บาทหลวงฝรั่งเศส ที่เข้ามาในสมัยต่อมาก็ยังสรร เสริญทราบซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณ.....พระมหากษัตริย์ สยาม.....ได้ทรงออกประกาศในที่ประชุมสาธารณะว่าพระองค์ทรงอนุญาตให้ราษฎร ทุกคนมีสิทธินับถือศาสนาคริสต์ทั้งใด นี่เป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ และหลังจากนั้น จำนวนของผู้ที่เข้ารับก็เพิ่มขึ้นทุกๆวัน" (๑)

ชนชาติยุโรปอีกพวกหนึ่งที่มีบทบาทสัมพันธ์ติดต่อกับไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ชาวเคนมารค ซึ่งส่วนมากเดินทางเข้ามาเพื่อทำการค้าขายโดยเฉพาะ มิได้มี ความมุ่งหมายที่จะเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยเพื่อเผยแพร่ศาสนาหรืออำนาจแต่ อยางใด ประกอบกับชาวเคนมารคมิได้เข้ามาค้าขายถึงกรุงศรีอยุธยาอย่างชาวต่าง- ชาติอื่นๆ เพียงแต่แวะค้าขายที่เมืองมะริดและตะนาวศรีเท่านั้น การติดต่อกันระหว่าง- กันจึงดำเนินไปควยความเรียบร้อย

นอกจากประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาจะเปิดความสัมพันธ์กับชาวยุโรป อย่างกว้างขวางแล้ว ในสมัยเดียวกันนี้ญี่ปุ่นชนชาติเอเชียด้วยกันก็ได้เริ่มเข้ามาติดต่อ ค้าขาย หลักฐานปรากฏว่าราว พ.ศ. ๒๐๘๓ มีชาวญี่ปุ่นตั้งบ้านเรือนอยู่ในประเทศ- ไทยแล้วเป็นจำนวนมาก (๒) แต่สัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศทั้งสองเพิ่งจะ เริ่มมีขึ้น-

1. Pallegoix : Royaume Thai cu Siam vol. 2 p. 158
 "..... le roi de Siam ayant declare dans une
 assemblée publique qu'il permettait a tous ses sujets
 d'embrasser la religion chretienne, il se fait un grand
 changement, et le nombre de catechumines augmenta de jour
 en jour."

๒. สมชัย อุนมานราชชิน : Op. Cit หน้า ๘๘

อย่างแน่นอนในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ โขกุนนิเยยาสไคส่งสาส์นพร้อมถวายคาบ และเกราะมาถวายสมเด็จพระเอกาทศรถในปี พ.ศ. ๒๑๔๘ (๑) ความสัมพันธ์ระหว่าง ไทยกับญี่ปุ่นดำเนินไปอย่างสนิทสนม จนถึงมีกองทหารอาสาญี่ปุ่นรักษาพระองค์อยู่หลาย รอยคน และกองทหารอาสาญี่ปุ่นนี้เองได้เขาแทรกแซงกิจการภายในตอนปลายแผ่นดิน สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ถึงอย่างไรก็ตามการกระทำของพวกญี่ปุ่นดังกล่าวก็หาได้กระ- หนกกระเทือนการสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าแผ่นดินไทยกับโขกุนแต่อย่างใดไม่ ประเทศ- ไทยยังคงทำการติดต่อกาชาขายกับประเทศญี่ปุ่นตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา

อิทธิพลของชาวตะวันตกในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับชาติตะวันตกซึ่งได้เริ่มตั้งต้นในสมัยกรุงศรี- อยุธยา และดำเนินสืบต่อมาอันมีผลใหญ่หลวงแกบ้านเมือง เฉพาะระยะสมัยกรุงศรี- อยุธยาก็มีทั้งผลประโยชน์ที่เป็นคุณมหาศาล และทั้งที่เป็นภัยนำความพิบัติต่อแหลมมาตุ- พองจะสรุปผลความเกี่ยวของนับแต่เริ่มแรกจนถึงสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีได้โดย- ลำดับดังนี้

ความสัมพันธ์กับโปรตุเกส หลังจากที่อัลบูเกิรูก่อปราสาทประจำอินเดียนีเซียส่ง- ทูตเข้ามาทำทางไมตรีไว้แล้วแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ความสัมพันธ์ก็ดำเนิน- ไปอย่างราบรื่นตลอดรัชกาล ชาวโปรตุเกสเข้ามาทำการค้าขายและตั้งบ้านเรือนอยู่- ในกรุงศรีอยุธยา และตามหัวเมืองต่างๆของไทย เช่น ทะวาย มะริด ตะนาวศรี นครศรีธรรมราชเพิ่มขึ้น สัมพันธภาพระหว่างไทยกับโปรตุเกสคงจะราบรื่นนี้ เพราะ ปรากฏว่าสมเด็จพระเอกาทศรถได้ทรงส่งคณะทูตไทยไปติดต่อกับผู้สำเร็จราชการ เมือง- กัวในปี พ.ศ. ๒๑๕๐ และสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมก็ได้ทรงส่งทูตไปขอบคุณที่ชาว- โปรตุเกสช่วยไทยรบพม่าในปี พ.ศ. ๒๑๖๓ รุ่งขึ้นปี พ.ศ. ๒๑๖๔ผู้สำเร็จราชการ- ที่เมืองกัว ได้จัดส่งทูตเข้ามาเชื่อมสัมพันธไมตรีกับไทยโดยมีคณะบาทหลวงโคมินิคและ- ฟรานซิสกันตามเข้ามาสอนศาสนาด้วย (๒) ความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับโปรตุเกส

๑. Ibid หน้า ๕๓
 2. John Crawford : Journal of an Embassy to the Courts of Siam and Cochin China vol. 2 p. 142

เริ่มมีรอยขุนมิวเมื่อชาวฮอลันดาเข้ามาติดต่อกับไทย เหตุเกิดจากพ่อค้าชาวโปรตุเกส
อิจฉาในการที่พ่อค้าฮอลันดาได้สิทธิพิเศษในการซื้อหนังสัตว์ ถึงกับเข้ายึดเรือฮอลันดา
ลำหนึ่งไว้ใน พ.ศ. ๒๑๖๗ เมื่อไทยได้เกลี้ยขื่อให้คืนเรือลำนั้นแกฮอลันดา โปรตุ-
เกสก็ไม่ยอมเชื่อฟังจึงเกิดการพุ่งกันขึ้นกับไทย สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงชักเคือง-
พระทัยมากที่ครั้งนั้นโปรตุเกสและเสปญจับคนไทยหลายคนที่กำลังค้าขายอยู่ในจีน จึง-
ตรัสสั่งให้สุรบับเกี่ยวกับชนชาติทั้งสองอิทธิพลทางการค้าของโปรตุเกสเสื่อมโทรมลง-
เพราะเหตุดังกล่าวนี้ ม้าในสมัยพระเจ้าปราสาททองความสัมพันธ์จึงคอยกระเทือนขึ้น
รัฐบาลโปรตุเกสส่งทูตเข้ามาในปี พ.ศ. ๒๑๗๖ และสามปีต่อมาสมเด็จพระเจ้าปรา-
สาททองก็ทรงส่งทูตไทยออกไปยังเมืองมะนิลาเพื่อเป็นการตอบแทน (๑) ความสัมพันธ์
ระหว่างไทยกับโปรตุเกสเป็นไปโดยราบรื่นในสมัยต่อมา ปรากฏว่าในแผ่นดินสมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราชาโคตรองส่งทูต ๖ คนเดินทางไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกส แต่
คณะทูตเดินทางไปไม่ถึง (๒) แมไทยกับโปรตุเกสจะทำการติดต่อกันอย่างราบรื่นเรื่อย
มา แต่อิทธิพลของโปรตุเกสทางตะวันออกก็เริ่มเสื่อมโทรมตั้งแต่ฮอลันดาเข้ามาเป็นคู่แข่ง
จนในที่สุดการติดต่อกันก็หยุดชะงักไป

ความสัมพันธ์กับฮอลันดา ทางฝ่ายฮอลันดานั้นได้รับสิทธิพิเศษในการซื้อหนังสัตว์ตาม-
สัญญาที่ทำกับไทยสมัยพระเจ้าทรงธรรม ต่อจากนั้นฐานะของพ่อค้าชาวฮอลันดาในกรุง
ศรีอยุธยาที่ทวีความมั่นคงขึ้นเป็นลำดับ ในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง เมืองปัตตานีตั้ง
แข็งเมือง ไทยก็ได้รับความช่วยเหลือทางเรือจากฮอลันดาในการปราบปราม พ.ศ.
๒๑๙๕ พระเจ้าเฮนรีแห่งฮอลันดาส่งเรือสองลำนำสาสน์ของพระองค์เข้ามาถวายพระ
เจ้าปราสาททอง เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศทั้งสองให้แน่นแฟ้น แต่เนื่อง

1. John Bowring : The Kingdom and People of Siam vol. 2
p. 62
2. J. Anderson : English Intercourse with Siam in the
17th Century p. 244

จากฮอลันดามักเอาเปรียบแสวงหาผลประโยชน์ฝ่ายเดียวเสมอ จึงเกิดมีการทะเลาะวิวาทกันขึ้นเรื่อยๆ วันวะเลียบตัญญูแลสถานีการค้าของฮอลันดาคนใหม่ชิวาจะเรียกทัพเรือฮอลันดาเข้ามาโจมตีกรุงศรีอยุธยา (๑) พระเจ้าปราสาททองทรงชักเคืองมากไปรักให้จับ วันวะเลียบตัญญู และยึดสถานีการค้าของฮอลันดาไว้ แต่ในที่สุดก็ปราณีประนีประนอมกันได้ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๑๕๑ เมืองสงขลาเป็นกบฏ ฮอลันดาธิบดีจะส่งเรือรบมาช่วย แต่ไทยก็มีใครรับความช่วยเหลือจากฮอลันดาคงที่ตกลงกันไว้ จึงมีเรื่องบาดหมางกันอีก ตอนปลายแผ่นดินพระเจ้าปราสาททองอำนาจของฮอลันดาในไทยทวีถึงขีดสุด และเมื่อถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในต้นปี พ.ศ. ๒๒๐๗ บริษัทค้าช็อคโกแลตอินเดียขอ-อภิสิทธิ์ทางการค้าหลายอย่างจากไทย เมื่อไม่ใคร่ตามประสงค์ประกอบกับชาวฮอลันดาเกิดเรื่องวิวาทกับชาวจีน จีนพากันยกกำลังเข้าล้อมสถานีการค้าของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยา ฮอลันดาจึงถือเป็นสาเหตุยกทัพเรือเข้าปิดปากแม่น้ำเจ้าพระยา (๒) ขณะนั้นไทยไม่มีกำลังทัพเรือพอที่จะชักขึ้น จึงต้องยอมผ่อนผันให้ตามที่ชาวฮอลันดาขอ สมเด็จพระนารายณ์ทรงเห็นสัญญาฉบับใหม่กับฮอลันดาเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๐๗ สัญญาฉบับนี้กรอปรับด้วยเอกสาร ๒ ฉบับ สรุปใจความว่า ไทยจะต้องให้ฮอลันดาทำการค้าโดยเสรี โดยฮอลันดาจะเสียจังกอบและธนาตามธรรมเนียม ไทยจะต้องไม่ใช่ชาวจีนเป็นคนประจำเรือ หากเรือลำใดมีชาวจีนฮอลันดาจะเข้ายึดเป็นของตน ฮอลันดาได้สิทธิผูกขาดหนังกวางและหนังโคเตญเดียว นอกจากนี้ยังมีข้อความว่าพนักงานของบริษัทกระทำผิดทางอาญา พระเจ้าแผ่นดินไทยไม่มีสิทธิพิจารณาพิพากษา จะต้องส่งตัวให้หัวหน้าบริษัทลงโทษตามกฎหมายของฮอลันดา ความข้อนี้ขัดกับอำนาจอธิปไตยของไทย และเป็นตัวอย่างเริ่มแรกแห่งสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (๓)

สมเด็จพระนารายณ์ทรงเล็งเห็นภัยอันตรายใหญ่หลวงที่ไทยจะได้รับจากการคุกคามของฮอลันดา จึงทรงพยายามหาทางเปิดสัมพันธ์กับ อังกฤษและฝรั่งเศสอย่าง-

๑. W.A. Wood : A History of Siam p. 167
 ๒. Wood : Op. Cit p. 194
 ๓. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ : Op. Cit หน้า ๑๖

กว้างขวาง ซึ่งสามารถยับยั้งมิให้ฮอลันดากระทำการรุนแรงต่อไทย เมื่ออังกฤษได้เป็นเจ้าทางทะเลอำนาจของฮอลันดาทางตะวันออกก็ลดน้อยเป็นลำดับ อย่างไรก็ตามในพ.ศ. ๒๒๒๘ สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชทานที่ดินตรงบริเวณปากลัดขันธ์ฝั่งขวามือของแม่น้ำเจ้าพระยา ให้เป็นที่ตั้งสถานีการค้าซึ่งฮอลันดาให้ชื่อว่า "แอมสเตอร์แดม" (๑) จนปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฮอลันดาก็เสื่อมโทรมลงมาก เพราะมีฝรั่งเศษซึ่งไทยติดต่อกวายน้อยลงสนิทสนมแน่นแฟ้นเป็นคู่อกอกใจกว้าง สัมพันธไมตรีระหว่างไทยและฮอลันดาเริ่มฟื้นตัวอีกครั้งหนึ่งในสมัยสมเด็จพระเพทราชา โดยได้ทำสัญญาฉบับใหม่แก่กันเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๓๑ (๒) แต่หลังแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชาแล้วการติดต่อก็กลับลดน้อยลงเป็นลำดับ จนกระทั่งสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา

ความสัมพันธ์กับเสปญ หลังจากที่ตั้งตนด้วยสัญญาสัมพันธไมตรีและการพาณิชย์ซึ่งทำกับไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแล้ว ผู้ว่าราชการที่เมืองมะนิลา ก็จัดส่งทูตมาเปิดการค้ากับไทย (๓) แต่ไม่ค่อยได้รับความสะดวกนักจึงถอยออกไปและปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเสปญยุติลงชั่วคราวในระยะแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถจนถึงปลายแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง เป็นเวลาประมาณ ๖๐ ปีมิได้มีการติดต่อกันเลย (๔) มาเริ่มขึ้นอีกครั้งเมื่อสมเด็จพระนารายณ์เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติปี พ.ศ. ๒๑๙๙ ในปีเดียวกันนี้เองพระองค์ได้ทรงส่งเรือที่ชาวฮอลันดาทอดวางออกไปค้าขายยังเมืองมะนิลา และในปี พ.ศ. ๒๒๐๕ พ่อค้าชาวเสปญก็เดินทาง

1. John Bowring : The Kingdom and People of Siam p. 64
2. J. Anderson : English Intercourse with Siam in the 17th Century p. 382
3. Antonio De Morga : The Philippine Islands, Moluccus, Siam, Cambodia, Japan, China, at the close of the Sixteenth Century p. 43

๔. สมชัย อุนมานราชทิน : Op. Cit หน้า ๔๑

จากมะนิลาเข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยา ต่อมาปี พ.ศ. ๒๒๖๐ ผู้สำเร็จราชการเมืองมะนิลาชื่อคอน แพรันโค สงหลานชายชื่อ คอนเกริกโกรีโอ เคอ บัสตาเมนเต บัสทีลโล เป็นทูตในนามของพระเจ้าฟิลิปที่ ๕ แห่งสเปนเดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา วัตถุประสงค์เพื่อเปิดทางสัมพันธไมตรีและการค้ากับไทยพร้อมทั้งขอตั้งสถานการค้าที่กรุงศรีอยุธยาด้วย สมเด็จพระพุทธเจ้าเสือทรงให้การต้อนรับอย่างดี ผลของการติดต่อกครั้งนี้ไทยและสเปนได้เซ็นสัญญาสัมพันธไมตรีและการค้าขึ้นใหม่อีกฉบับหนึ่ง โดยสเปนได้รับอนุญาตให้ตั้งสถานการค้าบนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและทำการต่อเรือได้โดยเสรี ไทยจะเป็นฝ่ายหาไม้สักมาขายให้ในราคาพอสมควร แม้การทำสัญญาระหว่างไทยกับสเปนจะประสบผลลงงาม แต่การค้าขายระหว่างชาติทั้งสองไม่ได้ผลดีเรือสำเภาไทยที่ออกไปค้าขายกับมะนิลาถูกชาวสเปนขัดขวาง พอค้าไทยจึงทอดอเล็กเดินทางไปติดต่อกค้าขายด้วย อย่างไรก็ตามก็ชาวสเปนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งตลอดระยะกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีได้รับความช่วยเหลือจากพระเจ้าแผ่นดินไทยอย่างดีเรื่อยมา

ความสัมพันธ์กับอังกฤษ ที่เริ่มต้นในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถกึ่งคำเนิ่นสืบต่อมาเรื่อย ผู้อำนวยการสถานีการค้าของอังกฤษคนแรกคือ ลูกัส เอนโทนิส แต่กิจการค้าของอังกฤษในกรุงศรีอยุธยาไม่ค่อยได้ผลดี เนื่องจากชาวฮอลันดาซึ่งเข้ามาค้าขายอยู่ก่อนคอยกีดกัน รัฐบาลไทยเองมีความประสงค์อยากติดต่อกัดชิดกับอังกฤษ แต่ฮอลันดาคำเนินการขัดขวางเสมอ เป็นตนว่าครั้งหนึ่งไทยส่งออกขุนศรียศเดินทางเป็นทูตไปอังกฤษ ปรากฏว่ากับตันเรือฮอลันดาได้กักขังออกขุนศรียศไว้ในเรือเป็นเวลา ๔-๕ วัน เพื่อมิให้ทิ้งเรือที่จะเดินทางไปอังกฤษ เมื่อลูกัส เอนโทนิสผู้อำนวยการสถานีการค้าของอังกฤษที่กรุงศรีอยุธยา เดินทางกลับอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๑๕๘ สมเด็จพระเอกาทศรถได้ทรงมอบให้ เอนโทนิสนำพระราชสาส์นเจริญทางพระราชไมตรีจากพระองค์ไปถวายพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดทางประวัติศาสตร์ว่าพระราชสาส์นของสมเด็จพระเอกาทศรถจะถึงพระหัตถ์พระเจ้าเจมส์แห่งอังกฤษหรือไม่....." แต่ก็ เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าไทยมีความปรารถนาจะเปิดการสัมพันธทางการทูตกับนานาประเทศทั้งในทวีปเอเชียและยุโรป แต่การสัมพันธก็ไม่สามารถจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ด้วยเหตุผลหลายประการ เหตุข้อใหญ่ก็คือการไปมาระหว่าง-

ประเทศไทยกับยุโรปไม่สะดวกและปลอดภัยเพียงพอตนเอง" (๑)

เมื่อความพยายามของชาวอังกฤษที่จะทำสัญญาพาณิชย์กับไทยไม่เป็นผล เพราะมีฮอลันดาคอยขัดขวางอยู่เสมอ ประกอบทั้งการค้าขายของอังกฤษในกรุงเทพฯ ก็มีอุปสรรคความล้มเหลวของขาดทุนมากมาย บริษัทอีสต์อินเดียของอังกฤษจึงประชุมกันที่เมืองปัตตาเวียตกลงให้เลิกสถานีการค้าในไทยเสีย แต่ยังไม่ปรากฏว่ายังมีเรือพอลาอังกฤษแวะมาค้าขายกับกรุงเทพฯ อยู่ชุกชุมอยู่เสมอ การค้าระหว่างไทยกับอังกฤษหยุดชะงักตั้งแต่วันที่พ.ศ. ๒๑๖๕ เป็นต้นมาเป็นเวลาราว ๓๕ ปี เพราะเกิดมีสงครามยุ่งยากภายใน บริษัทอีสต์อินเดียจึงมีใคส่งเรือออกมาทำการค้าขายทางตะวันออก นอกจากจะมีแต่เรือของพอลาเอกชนที่เรียกว่า พวก "อินเตอร์โลเปอร์" เท่านั้น (๒) อังกฤษเข้ามาเปิดสถานีการค้าในกรุงเทพฯ เป็นวาระที่สอง ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ สาเหตุที่ชักนำให้อังกฤษฟื้นฟูการค้ากับไทยเนื่องมาจากบริษัทอีสต์อินเดียได้เปิดสาขาขึ้นในประเทศเซมรใน พ.ศ. ๒๑๕๗ แต่การค้าของอังกฤษในเซมรประสบความล้มเหลว ตัวแทนของบริษัทชื่อ จอห์น รอดินส์ รายงานไปที่สำนักงานใหญ่ที่บันดัมว่าประเทศไทยใหญ่โตและสินค้าถูกกว่าเซมร ทั้งพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงมีความยุติธรรม บริษัทอีสต์อินเดียจึงดำริ เปิดการค้ากับไทยอีก (๓) เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๐๒ พวกพอลาอังกฤษถูกณฐนซึ่งยกทัพมาตีเซมรจับตัวไปเรียกค่าไถ่ เมื่อเป็นอิสระ จอห์น รอดินส์กับบรรดาพอลาจึงพากันเดินทางผ่านไทย สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้จัดเรือลำหนึ่งนำพอลาอังกฤษไปส่งที่ปัตตาเวีย พร้อมทั้งทรงขอให้ จอห์น รอดินส์แจ้งให้บริษัททราบว่าพระองค์ทรงยินดีติดต่อสัมพันธ์กับอังกฤษและจะพระราชทานสิทธิพิเศษต่างๆ ในการค้าให้ สมเด็จพระนารายณ์ทรงต้องการให้อังกฤษเข้ามาติดต่อกับไทย เพื่อว่าจะได้วางอิทธิพลของฮอลันดาที่กำลังคุกคามไทยอยู่ขณะนั้น (๔) นับเป็นพระราโชบายอันสุขุม-

๑. สมจิตต์ อนุमानราชชน : Op. Cit. หน้า ๕๐
๒. Ibid p. 99
๓. สมจิตต์ อนุमानราชชน : Op. Cit. หน้า ๑๐๑
๔. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ : Op. Cit. p.18

แบบค้ายิ่ง บริษัทอิสตันเคียไคอง จอห์น เซาท์ และโทมัส คุกส์ เดินทางมาโดยเรือ "โฮปแวล" ถึงกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๒๐๔ วัตถุประสงค์ของอังกฤษในขั้นต้นนี้มุ่งเพื่อการค้าขายโดยตรง ได้จัดตั้งสถานีการค้าขึ้นใหม่ในกรุงเทพฯ แลกการค้าของอังกฤษประสพแต่ความยากลำบาก เนื่องจากนโยบายการค้ากับต่างประเทศของไทยนั้นเป็นการผูกขาดของรัฐบาล สินค้าเข้าและออกบางอย่างจะขายหรือซื้อได้ก็ต่อจกติดอกกับเจ้าพระยาพระคลังเท่านั้น สินค้าอย่างอื่นแม้จะซื้อขายกับพ่อค้าเอกชนใดแต่ถ้ารัฐบาลต้องการก็มีสิทธิซื้อหรือขายไคก่อน ประกอบทั้งเจ้าพระยาพระคลังประพฤติไม่คอบเป็นธรรม บางครั้งซื้อสินค้ามาแล้วเมื่อรู้ว่าจะขายไม่ไคทำอะไรก็เอาไปคิน ควยเหตุผลเหล่านี้อังกฤษจึงไม่คอบเต็มใจค้าขายกับไทย กลับเลิกดมกิจการปีคสถานีการค้าในคปี พ.ศ. ๒๒๐๖

อย่างไรก็ตามแม้อังกฤษจะเอือมระอาไม่ยอการค้าขายกับไทย แต่บริษัทอิสตันเคียก็ยังมีไคสิ้นความสนใจการค้าในเมืองไทยเสียทีเคียว เพราะปรากฏว่าบริษัทไคหวนมาฟื้นฟูสถานีการค้าที่กรุงเทพฯ อีกเป็นครั้งที่สามใน พ.ศ. ๒๒๑๓ โดยจัดส่งเรือชื่อ "รีเคิน" นำพวกพ่อค้าอังกฤษเขามา ผู้ที่ำหน้าที่เป็นผู้อำนวยกการสถานีการค้าคนใหม่ ไคแก่นายแฮมมอนค กิบบอนค สมเค็จพระนารายณทรงพอพระทัยมาก เพราะเป็นโอกาสเหมาะที่จะไคอังกฤษไว้เป็นพันธมิตร ถึงกับทรงให้ลิตธิพิเศษในการซื้อคินุกตามหัวเมืองทางไค และทั้งจะทรงยกเมืองปัตตานีให้อังกฤษสร้างเป็นเมืองป้อมปราการ เช่นเคียวกับเมืองมัทราสในอินเคีย ไคทรงขอเพียงสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษเป็นเครื่องคอบแทนเท่านั้น แต่อังกฤษไม่สูนิยมยินคิในขอเสนอของไทยนี้ เพราะขณะนั้นอังกฤษมีจุดมุ่งหมายเรื่องการค้าเพียงอย่างเคียวและหลักไคใช้ผู้อื่นเป็นขอปรารณอย่างแรงกลาของอังกฤษก็คือ ต้องการให้รัฐบาลไทยทำสัญญากำหนดแนอนลงไปว่า จะซื้อสินค้าจากบริษัทอิสตันเคียเป็นจำนวนปีละเท่าไค ซึ่งฝ่ายไทยมีอาจจะยอมรับขอเสนอคังกลาวไค^(๑) อังกฤษจึงปฏิเสธไม่ยอมสร้างเมืองปัตตานีเป็นเมืองป้อม เมื่อนโยบายความคิดเห็นของอังกฤษและไทยไม่คองรอยกันคังนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงตองพลอยคมเหลวไปควย อย่างไรก็ตามแมบริษัทอิสตันเคีย

๑. พดกัรพระเจาจะวงศ์เชอกรมหมื่นนราธิปพงศัประพันธ์ : Op.Cit. หน้า ๑๘

ของอังกฤษโดยยกเลิกสถานีการค้าในกรุงศรีอยุธยา แต่พวกอินเตอร์โลเปอร์กี้เดินทาง
 เข้ามาคาขายกับไทยอยู่เนืองๆ อินเตอร์โลเปอร์ผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ได้แก่ จอร์จ ไวท์
 เขาผู้นี้เดิมทีเคยเป็นคนงานของบริษัทอีสต์อินเดียตะวันออก เดินทางเข้ามากรุงศรี-
 อยุธยาพร้อมกับเรือ "โฮปเวลด์" ในปี พ.ศ. ๒๒๐๔ พอลองกรุงศรีอยุธยาก็ลาออกจาก
 บริษัทดำเนินการค้าเป็นอิสระ ต่อมาได้เข้ารับราชการเป็นขุนนางของไทย ได้รับ
 พระราชทานยศเป็น "หลวงวิจิตรราชศากร"^(๑) ในปี พ.ศ. ๒๒๑๘ จอร์จ ไวท์
 ชักนำ แซมวอล ไวท์ และ คอนสแตนตินฟอลคอนฝรั่งชาติกรีก เข้ามายังกรุงศรีอยุธยา

กิจการค้าของบริษัทอีสต์อินเดียของอังกฤษในกรุงศรีอยุธยาทรุดโทรมลง
 เป็นลำดับ ทั้งนี้เป็นผลจากการค้าแข่งของพวกอินเตอร์โลเปอร์ จนถึง พ.ศ. ๒๒๒๑
 บริษัทจึงส่ง ริชาร์ด เบอร์นابی ออกมาสำรวจสถานะการทางการค้าอันแท้จริงในกรุง-
 ศรีอยุธยา เขาได้เข้าเฝ้าถวายบรรณาการแก่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์
 ทรงโปรดปรานของถวายมากถึงกับพระราชทานคิบูโกให้เป็นของตอบแทน ระเบียบการค้า
 ของอังกฤษเริ่มดีขึ้น เบอร์นابیได้ชักชวน จอร์จ ไวท์มาประจำทำงานกับตน พร้อมทั้ง
 รายงานไปยังบริษัทขอเปิดสถานีการค้าขึ้นใหม่ ครั้งนั้นเบอร์นابیเกิดชอบพอกับฟอลคอน
 โดยสังเกตเห็นเป็นคนเฉลียวฉลาด จึงพาไปฝากให้รับราชการกับเจ้าพระยาพระคลัง
 เพราะกิจการค้าต่างประเทศของไทยทั้งหมดอยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าพระยา-
 พระคลังหากฟอลคอนทำงานอยู่สักจะช่วยให้สัมฤทธิ์ผลกิจการค้าของอังกฤษในเอเซียยิ่งขึ้น
 ด้วยเหตุนี้ฟอลคอนจึงเข้ารับราชการในตำแหน่งลามในปี พ.ศ. ๒๒๒๒ และภายใน
 ระยะเวลาไม่กี่ปีก็ได้เลื่อนตำแหน่งและบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นลำดับ จนถึงเป็นเจ้าพระยา
 วิชเยนทร์ใน พ.ศ. ๒๒๓๐ 006895

ทางด้านฟอลคอนนั้นแรกๆก็สนับสนุนการค้าของอังกฤษทุกวิถีทาง แต่ปรา
 กฏว่าต่อมาเกิดเรื่องบาดหมางกับชาวอังกฤษในกรุงศรีอยุธยา โดยเขาถูกกล่าวหา-
 วากคี่พวกพ้อค้าอังกฤษควยประการต่างๆ ไมรูสึกบุญคุณที่บริษัทชูปเลี้ยงมาจนมีโอกา
 สประสพความรุ่งเรืองในเมืองไทย ฟอลคอนเองนั้นพยายามจะสมานไมตรีกับพ้อคาชาว

อังกฤษเสมอแต่กระทำไม่สำเร็จ (๑) เมื่อสถานการณ์การค้าของอังกฤษถูกไฟไหม้ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๕ ฟลอคคอนักถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับควย อย่างไรก็ตามก็ตีแม่สภาพความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษจะไม่สู้ราบรื่นนักแต่สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีพระประสงค์จะเป็นไมตรีกับอังกฤษตลอดมา ดังปรากฏว่าในคราวที่พระองค์ทรงส่งคณะทูตไทยไปฝรั่งเศสครั้งที่ ๒ ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๒๒๗ โคตรงรับสั่งให้คณะทูตแวะเจริญทางไมตรีกับราชสำนักอังกฤษควย คณะทูตโคเขาเฝ้าพระเจ้าชาลส์ที่ ๒ แห่งอังกฤษเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๒๒๗ นับเป็นทูตคณะแรกของไทยที่เข้าไปเจริญทางไมตรีกับราชสำนักอังกฤษ ผลของการส่งทูตไปอังกฤษครั้งนี้ คือทูตไทยโคเห็นสัญญาเกี่ยวกับการค้าระหว่างไทยกับอังกฤษกับพระเจ้าชาลส์ที่ ๒ ฉบับหนึ่ง แต่ก็นำเสียดายที่สัญญาดังกล่าวไม่ได้มีความหมายจริงจังอะไร เพราะต่างฝ่ายต่างยกเลิกกันไปโดยปริยาย

ต่อมาเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่เมืองสุทรีทโคส่งเรือของบริษัทเข้ามาเปิดสัมพันธ์กับไทยอีก เณอญเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาในเวลาใดเรียกว่าที่ เซอวาเลียเคอ โชมองต์ ทูตฝรั่งเศสเข้ามาเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับไทย ฝ่ายไทยจึงไม่คอยกระตือรือร้นที่จะโคอังกฤษไว้เป็นมิตรดังแต่ก่อน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกลายเป็นจุดเคือครอนดูลูกถามมากมาย เมื่อเรือสินค้าไทยเกิดบาดหมางวิวาทกับพอคอาแซกเมืองกอลลอนคาอาณานิคมของอังกฤษ จนเกิดรบพุ่งกันในปี พ.ศ. ๒๒๒๘ แซมวอล ไวต์ พวกอินเตอรโคโลเปอรที่โครับแต่งตั้งเป็นเจ้าท่าเมืองมะริคและทะวายโคส่งเรือรบไทยไปยึดเรือสินค้าอังกฤษในอ่าวเบงกอลหลายลำ ปี พ.ศ. ๒๒๓๐ บริษัทฮิสตอคันเคียของอังกฤษส่งเรือรบมายึดเมืองมะริค แต่เจ้าเมืองมะริคฝ่ายไทยโคจัดการสู้รบกำจัดเหตุโค เหตุการณ์เหล่านี้เองทำให้รัฐบาลไทยประกาศสงครามกับบริษัทฮิสตอคันเคียตะวันออกในปี พ.ศ. ๒๒๓๐ (๓) รัฐบาลอังกฤษคงถือเอาการประกาศสงครามครั้งนี้เป็นสาเหตุกรบฮิสตอคันเคียของไทยอย่างแน่นอน เพราะ

๑. สมจัย อนุมานราชชิน : Op. Cit. หน้า ๑๑๒
 ๒. Alexander Hamilton: New Account of the East Indies Vol. II p. 181
 ๓. สมจัย อนุมานราชชิน : Op. Cit. หน้า ๑๑๕

ปรากฏว่า....." ในปี ค.ศ. ๑๗๑๕ มร. คอลเลตต์ผู้ว่าราชการแห่งมัตราสโคประ-
 กาศเล็กมสนธิสัญญาการค้าซึ่งทำกับญ่แทนฝ่ายไทยใน ค.ศ. ๑๖๘๔ และประกาศสง-
 ครามกับชาวไทยในนามของบริษัทอีสต์อินเดียนตะวันออก" (๑) ทวาชะตาบ้านเมืองของ
 ไทยยังคิอยู่ เพราะในระบะสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไทยมีฝรั่งเศษมหา-
 อำนาจตะวันตกเป็นมิตรสนิทแน่นแฟ้น เหตุการณ์ที่ทำท่าจะรุนแรงจึงบันเทาลง โดย-
 ไทยอวางวาประกาศสงครามกับบริษัทอีสต์อินเดียนแทนนั้น มิได้ประกาศสงครามกับรัฐ
 บาลอังกฤษ นับแต่นั้นสัมพันธภาพระหว่างไทยกับอังกฤษก็ยุติลง แม้ในรัชกาลหลังๆ
 พระเจ้าแผ่นดินไทยจะทรงยินดีต้อนรับพ่อค้าชาวอังกฤษ และทรงยินดีจะให้สิทธิต่างๆ
 ตามสมควร แต่ก็ปรากฏว่ามีเรือสินค้าอังกฤษเข้ามาค้าขายด้วยเพียงประปรายเท่านั้น
 จนสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

ความสัมพันธ์กับฝรั่งเศษ ทางด้านมิตรสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศษซึ่ง
 กระชับเกลียวแน่นในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์นั้น สมเด็จพระนารายณ์ทรงอำนาจ
 ความสะดวกแกบาคหลวงฝรั่งเศษทุกประการ จนเป็นทางให้สำคัญผิดไปว่าพระองค์
 ทรงเลื่อมใสคริสตศาสนา การชักชวนของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศษนี้นับเป็นนโยบายการ
 เมืองที่หลักแหลมยิ่ง เพราะหากพระเจ้าหลุยส์ที่๑๔ทรงเกลี้ยกล่อมสมเด็จพระนารายณ์
 ให้ทรงเปลี่ยนศาสนาได้สำเร็จ ก็เท่ากับพระเจ้าหลุยส์ที่๑๔สามารถเปลี่ยนศาสนาชาว-
 ไทยได้ทั้งประเทศทั้งนี้เพราะในการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น เมื่อ
 พระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นเจ้าชีวิตนับถือศาสนาใด ไพรฟ้าชาแผ่นดินก็จะทำตามอย่าง
 หากชาวไทยเปลี่ยนไปนับถือคริสตศาสนาก็เท่ากับสภาพบ้านเมืองตกอยู่ใต้อิทธิพลของฝรั่ง-
 เศสโดยปริยาย และต่อไปอาจจะเปลี่ยงพล่าจนถึงสูญเสียบเอกราชก็เป็นได้ สมเด็จพระ
 นารายณ์ทรงตระหนักถึงภัยข้อนี้ จึงทรงดำเนินพระราชโบายด้วย ^{พระบริพัตร} ความสุขุมคมกริภาพ
 ทรงพยายามผ่อนหนักผ่อนเบาอลุ่มอลวยมิให้ไทยตองตกเป็นเบี้ยล่างของฝรั่งเศษ และ

1. John Crawford : Op. Cit. vol. 2 p. 144 "In 1719, Mr. Collett, the Governor of Madras, is stated to have taken upon himself to cancel the commercial treaty concluded by the Siamese ambassadors in 1684, and to declare war against the Siamese in the name of the East India Company."
 2. J. Anderson : Op. Cit. p. 382

ในขณะที่เดียวกันก็ทรงพยายามดึงฝรั่งเศสไว้เป็นมิตรสนิท

เมื่อเซอวาเลีย เคอ โชมองต์ ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นราชทูตจากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยา พร้อมกับบาทหลวงเคอซัวซี และคณะทูตฝรั่งเศสคนปี พ.ศ. ๒๒๒๘ วัตถุประสงค์สำคัญของคณะทูตฝรั่งเศสครั้งนี้อาจสรุปได้ว่า ฝรั่งเศสมุ่งส่งเสริมและเผยแผ่คริสต์ศาสนาต่อลัทธิโรมันคาทอลิกให้เจริญยิ่งขึ้น ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางการค้า และประการสุดท้ายจึงพระเจ้าหลุยส์ทรงแสดงความปรารถนาไว้ใ้พระราชสาส์นก็คือ ให้พยายามหาทางเปลี่ยนศาสนาของสมเด็จพระนารายณ์ให้เต็มความสามารถ สมเด็จพระนารายณ์ทรงเล็งค่าเชิงุชนของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ใ้โดย่างชาญฉลาด และเพื่อเอาอกเอาใจฝรั่งเศสยิ่งขึ้นพระองค์ใ้ทรงอนุญาตใ้คนไทยนับถือศาสนาใดๆใ้ตามศรัทธา แม้โชมองต์จะเจรจาใ้สมเด็จพระนารายณ์ทรงเปลี่ยนศาสนาไม่สำเร็จ แต่เจรจาเกี่ยวกับการศาสนาและการค้าของชาวฝรั่งเศสใ้ในประเทศไทยใ้คงคงตามตามอนุสัญญาเรื่องศาสนาซึ่งไทยทำกับญ่แทนฝรั่งเศสใ้เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ ลงนามกันที่เมืองลพบุรี มีใจความสรุปโดยย่อว่า พระเจ้าแผ่นดินไทยทรงอนุญาตใ้พวกมิชชันนารีทำการสั่งสอนคริสต์ศาสนาใ้ทั่วราชอาณาจักร และทรงมอบใ้คนไทยเขาริ่ตใ้ตามใจสมัคร และยังใ้รับการยกเวนใ้ไม่ต้องทำงานใ้ในวันอาทิตย์และวันนักขัตฤกษ์ของคริสต์ศาสนา ทรงอนุญาตใ้พวกมิชชันนารีทำการสั่งสอนวิชาแก่คนไทย มีลัทธิสั่งสอน วิทยาศาสตร์ กฎหมาย และวิชาอื่นที่ไม้ขัดต่อรัฐบาลและกฎหมายบ้านเมืองของไทยนอกจากนี้สำหรับอนุสัญญาการค้า พระเจ้าแผ่นดินไทยก็ทรงอนุญาตใ้บริษัทฝรั่งเศสตั้งสถานการค้าใ้พระราชอาณาจักรไทย บริษัทฝรั่งเศสมีเสรีภาพใ้ในการค้าขายโดยไม้ต้องเสียภาษีทั้งขาเขาและขาออก และยังใ้ให้สิทธิพิเศษอื่นๆแก่ชาวฝรั่งเศสอีกหลายประการ (๑)

นอกจากจะทรงอุปการะบาทหลวงและพ่อค้าชาวฝรั่งเศสอย่างคิ่ยิ่งแล้ว สมเด็จพระนารายณ์ยังใ้ทรงส่งทูตไทยออกไปเจริญทางไม้ตรีกับฝรั่งเศสหลายครั้งนับเป็นครั้งแรกใ้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่พระเจ้าแผ่นดินไทยทรงเปิดความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกอย่างกว้างขวาง ราชทูตของไทยครั้งแรกออกเดินทางใ้ในเดือนธันวาคมปี พ.ศ.

๒๒๒๓ มีออกญาพิพัฒน์ราชไมตรี เป็นหัวหน้า พร้อมควยหลวงศรีวิสารสุนทร และขุน-
 นครวิไชยเป็นผูช่วย แต่ปรากฏว่าทูตไทยคณะนี้เดินทางไปไม่ถึงฝรั่งเศส เรือถูกพายุ
 อับปาง เสียแถบชายฝั่งตะวันออกของ เกาะมาดากาสกา จึงทำให้ฝรั่งเศสไม่ทราบวัตถุประสงค์
 ประสงค์แท้จริงของสมเด็จพระนารายณ์ว่า ทรงมุ่งหมายไปในทางสัมพันธไมตรีและการ
 คุกานั้น หาใดทรงโปรดปรานคริสตศาสนาคงที่ปากหลวงฝรั่งเศส เข้าใจไม่

ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๒๒๖ สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งคณะทูตไปฝรั่งเศสอีก
 ทูตในครั้งนี้ไดแกขุนพิชัยวาทีต และขุนพิชิตไมตรี จุดประสงค์ของการเดินทาง-
 ของคณะทูตไทยก็คือเพื่อสืบข่าวคราวการหายสาบสูญของทูตไทยคณะแรก ปรากฏว่าทูต
 ไทยคณะหลังนี้เดินทางถึงฝรั่งเศสและโคเชาเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ปลายปี พ.ศ.

๒๒๒๘ สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งออกพระวิสุตรสุนทรออกไปเป็นทูตครั้งที่ ๓ โคเชา
 เฝ้าและเป็นทีโปรดปรานของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มาก และเพื่อเป็นการตอบแทน
 พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ก็ทรงส่งนายเคอลาดูแบร์เป็นทูตเข้ามากรุงศรีอยุธยา โคทำสัญญา
 ฉบับใหม่กับไทยเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ (๒) การมาของทูตฝรั่งเศส
 ครั้งนี้ได้นำกองทหารฝรั่งเศสจำนวน ๑๓๐๐ คนภายใต้การบังคับบัญชาของนายพลเคส์
 ฟาร์จ เขามาถวายให้เป็นทหารรักษาพระองค์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชาควย

จากการติดต่อกับฝรั่งเศสในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ แมจะค่อนข้าง
 ลอดแหลมกับอันตราย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้จากการใช้นโยบายหว่านล้อมชักชวนให้เปลี่ยน
 ศาสนาของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และปากหลวงต่างๆ ตลอดจนประการสำคัญ คือการที่
 พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงส่งทหารฝรั่งเศสเข้ามาโดยขออ้าง เพื่อถวายเป็นทหารรักษาพระองค์
 ของสมเด็จพระนารายณ์นั้น ก็ดูประหนึ่งว่าชาวฝรั่งเศสกำลังคุกคามเอกราชของไทย-
 อยู่อย่างมีเลศนัย แต่สมเด็จพระนารายณ์ก็ทรงหยั่งรูควยพระปรีชาญาณและทรงหาทาง
 ออกควยการส่งกองทหารฝรั่งเศสดังกล่าวไปรักษาป้อมเมืองมะริดและ เมืองธนบุรี

เพราะการดำรงพระองค์เป็นกลางอย่างชาญฉลาด และการดำเนินพระราโชบายควย
 ความสุขุมคัมภีรภาพของสมเด็จพระนารายณ์เอง ภัยอันตรายที่น่าเกรงขามจึงไม่เกิดขึ้น

๑. E. W. Hutchinson : Op. Cit. p. 22
 ๒. สมเจัย อนุমানราชชน : Op. Cit. p. 141

แกชชาติไทย ทั้งยังผลให้การชู้เอาเปรียบจากฮอลันดาพลอยยุติลงด้วย สัมพันธภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศสขาดสะบั้นลง เมื่อสมเด็จพระนารายณ์เสด็จสวรรคตลงใน พ.ศ. ๒๒๓๑ บาคหลวงบัลเลอแก้วไคสรูปสภาพการคั่งกล่าวไว้ว่า....." ในระยะเวลาที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประชวรหนัก เป็นการทำให้ความยุ่งยากภายในเพิ่มพูนมากขึ้น..... พวกขุนนางไคประชุมปรึกษาหารือกันอย่างลับๆกับให้พระเพทราชา ซึ่งเป็นนายทหารว่าการกรมช่าง เป็นขุนนางผู้ใหญ่มีหน้าที่ปกครองกรุงศรีอยุธยาจนกว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะมีพระอาการทุเลาขึ้น... พวกขุนนางซุบซิบกันกล่าวหาว่า ม. คอนสแตนท. ชักชวนทหารต่างประเทศเข้ามาในเมืองไทยเพื่อจะช่วยเหลือเขาให้ไคพระราชาบัลลังก์.....

..... พระเพทราชามีพระราชดำรัสสั่งจับ ม. คอนสแตนท. และหลังจากนั้นเล็กน้อย ก็สั่งประหารเสียในป่าเมืองลพบุรี ต่อจากนั้นก็ให้พวกบาคหลวงทำลายและเผาโบสถ์เสีย แล้วจะฆ่าพวกที่เขาริต สงครามก็เกิดขึ้นระหว่างชาวฝรั่งเศสและคนไทย กองทหารฝรั่งเศสที่ป้อมเมืองมะริดถูกคนไทยเข้าโจมตี พวกนี้ไม่เห็นทางที่จะหนีมาสมทบเพื่อนทหารที่ป้อมที่กรุงเทพฯ ได้ ก็ลงเรือหนีไปปอนดิเชอร์โดยสวัสดิภาพ จึงสั่งให้จับตัว ม. เคอเมเตลโลโปดิส และนำมาชำระความที่กรุงเทพฯ.

สิ้นแผนดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระเพทราชาไคราชสมบัติก็จัดการส่งทหารฝรั่งเศสกลับคืนไปบ้านเมือง สั่งจับสังฆราช บาคหลวงฝรั่งเศสยึดไว้เป็นตัวจำนำ จนกว่าราชทูตไทยที่ไปฝรั่งเศสจะกลับมา ถึงอย่างไรสัมพันธภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศสก็ยังไม่จบสิ้นเสียทีเดียว แม้วาพระมหากษัตริย์องค์ต่อมาจะไม่เปิดโอกาสให้ไคคิดตอสันนิษมนันท์ แต่ก็ยังมีเรือของชาวตะวันตกเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยาอยู่บ้าง ทว่ามีจำนวนลดน้อยลงมาก จนกระทั่งสิ้นสุดลงโดยสิ้นเชิง เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐

สรุปผลของการสัมพันธคดีคอกับชาวต่างประเทศในสมัยกรุงศรีอยุธยาส่วนใหญ่หนักไปในทางการค้า และการเผยแพร่ศาสนา ลัทธิจักรวรรดินิยมของมหาอำนาจ

ตะวันตกในสมัยนั้นยังไม่รุนแรงนัก จึงไม่ทำให้ไทยต้องดำเนินนโยบายการต่างประเทศ
อย่างระมัดระวัง เพื่อสงวนเอกราชของชาติทั้งในสมัยรัตนโกสินทร์

สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์

ประเทศไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีมีมุ่งแต่จะทำสงครามขับเคี่ยวกับพม่า
เป็นใหญ่ ส่วนการติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติเขาก็เอาใจใส่บำรุงการค้าขายกับจีนเป็น
สำคัญ (๑) ครั้นถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแห่งรัตนโกสินทร์
งานบ้านเมืองยังยุ่งอยู่ด้วยการสู้รบกับพม่าและการก่อสร้างตัวขึ้นใหม่ ประจวบ
กับเป็นเวลาที่เขาตะวันตกวนอยู่ด้วยการสงครามไปเดือน การสมาคมกับฝรั่งนานๆ
จึงมีลูกคาเขามาสักคำหนึ่ง ที่ปรากฏคือใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ซึ่งเป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลที่ ๑
องตนวิเสนโคเชญอักษรสาศสนะของอุปราชโปรตุเกสนครองเมืองมาเก๊า เขามาถวาย
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (๒)

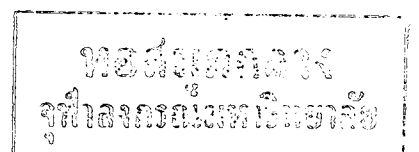
ชาวยุโรปเริ่มหันมาสนใจกับประเทศทางภาคตะวันออกอีกครั้งหนึ่งราว
กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ และสำหรับประเทศไทยสัมพันธ์ภาพกับชาวตะวันตกในสมัย
รัตนโกสินทร์ได้เริ่มขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยปี พ.ศ. ๒๓๖๑
การลอส มานูเอลซิดเวราได้รับแต่งตั้งจากญวาราชการโปรตุเกสที่มาเก๊า ให้เป็นทูต
คุมบรรณาการมาถวายเพื่อขอเจริญทางพระราชไมตรี และขอมิให้เรือโปรตุเกสเข้ามา
ค้าขายในกรุง เทพฯโดยสะดวกตั้งแต่นั้น (๓) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ทรงเห็นโปรตุเกสแสดงไมตรีดี และประจวบกับไทยกำลังต้องการซื้อปืนไว้รักษาพระ
นคร ทรงพระราชดำริว่าถ้ามีทางไมตรีกับโปรตุเกสการซื้อปืนจะสะดวกขึ้น (๔) จึง
ทรงให้ความอุปการะอย่างค้ำถืด คารลอส คารลอสเดินทางเข้ามาอีกในปี พ.ศ. ๒๓๖๓
ได้เสนอขอตั้งศาลกงสุลและขอทำสัญญาการค้ากับไทย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหลา
นภาลัยทรงตั้งให้คารลอสดำรงตำแหน่งเป็นที่ หลวงอภัยพานิช โปรดให้ประชุมเสนาบดี

๑. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๒ : หน้า ๒

๒. Ibid : p. 2

๓. W. A. Woods : A History of Siam p. 276

๔. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๒ : หน้า ๑๑

ตรวจแก้สัญญาขึ้น แล้วร่างใหม่เป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง โปรตุเกสฉบับหนึ่ง พร้อมทั้งโปรดให้จัดส่งไปให้อุปราชโปรตุเกส ณ เมืองมาเก๊า หนังสือดังกล่าวนี้เป็นเพียงหนังสืออนุญาตให้โปรตุเกสเข้ามาค้าขายในบ้านเมืองไทยได้ ไม่ใช่หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี เพราะรัฐบาลของทั้งสองฝ่ายมิได้ลงนามรับรองไว้ ปรากฏว่ามีเรือโปรตุเกสเข้ามาซื้อไม้เพื่อต่อเรือกำปั่นและไค้ยืมเงินหลวงเพื่อใช้ในการต่อเรือควย

ระหว่างที่โปรตุเกสเข้ามาติดต่อกาชาขายกับไทยในระยะเวลาดังกล่าวนี้ อังกฤษได้เริ่มแผ่ทธิจักรวรรดินิยมมาทางเอเชียตะวันออกเฉียงแล้ว โดยการเข้ายึดครองอินเดียและมลายู รัฐบาลอังกฤษอนุญาตให้มาควิส เฮสติงส์จัดส่งข้าหลวงใหญ่อังกฤษที่สิงคโปร์มีหนังสือมายังรัฐบาลไทยว่า จะแต่งตั้งเรือรบเป็นทูตเข้ามาเจริญพระราชไมตรี ราวเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๓๖๕ ครั้นเรือรบก็เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ ควยจุดประสงค์เพื่อขอเจรจาแก้ไขการเก็บภาษีและการค้าขายสินค้าบางอย่างที่รัฐบาลไทยผูกขาดอยู่ (๑) ตลอดจนเพื่อหาโอกาสตกลงกันในเรื่องดินแดนแหลมมลายู ซึ่งบางส่วนเคยเป็นของไทยมาแต่ก่อน การเจรจาดังนั้นประสบความล้มเหลวเพราะพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยังไม่ทรงเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับจากอังกฤษ และพระองค์ทรงยึดพระราชโองบายว่า ไทยไม่มีความจำเป็นต้องค้าขายกับประเทศทางตะวันตก เพราะไม่ปรารถนาให้พ่อค้าชาวยุโรปเข้ามาแข่งขันกันในบ้านเมืองไทย การจะทำสัญญาทางพระราชไมตรีควยก็หวั่นเกรงว่าจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองภายใน หน้านั้นไทยกำลังหวั่นกลัวอิทธิพลของชาติตะวันตก โดยเฉพาะชาวอังกฤษซึ่งไทยถือว่า "..... ชาวอังกฤษเป็นชาติที่เป็นอันตรายในการจะคบคาสมาคมควย เพราะไม่ใช่จะเป็นเพียงชนชาติที่มีความสามารถที่สุดเท่านั้น แต่ยังเป็นชาติที่มีความทะเยอทะยานที่สุด ในจำพวกชนชาติยุโรปซึ่งเดินทางมาทางตะวันออกเฉียงบอยๆ

(๒)

1. John Crawford : Op. Cit. vol. 2, p. 111
2. Walter F. Vella : Siam Under Rama III p. 116
"..... the English were a dangerous people to have any connexion with, for that they were not only the ablest, but the most ambitious of the European nations that frequented the East. "

อีกประการหนึ่งก็คือไทยพอใจค้าขายกับพวกจีนและแขกมากกว่าฝรั่งมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เห็นได้จากมีท่าเทียบท่าแห่งขุนนางจีนเป็นกรมท่าขายขุนนางแขกเป็นกรมท่าขวา ซึ่งทั้งสองชาตินี้อยู่ภายใต้การบังคับควบคุมของไทยอย่างราบคาบ มุ่งแสวงหาประโยชน์ในทางการค้าขายแต่อย่าง เดียว (๑)

อีกประการหนึ่งอุปสรรคสำคัญของการเจรจาระหว่างจอห์น ครอบเฟิร์ดผู้แทนฝ่ายอังกฤษ กับรัฐบาลไทยในสมัยรัชกาลที่ ๒ นั้นยังเนื่องมาจากทั้งสองฝ่ายไม่เข้าใจภาษาของกันและกันต้องใช้ล่ามเป็นสื่อกลาง จึงทำให้จุดประสงค์ของการเจรจาดคลาดเคลื่อนไปจากเป้าหมายแห่งความจริง ทั้งนี้เป็นเพราะนอกจากล่ามจะเจรจาอย่างตามสบายแล้ว ยังได้ชักนำให้เห็นไปว่าคำกล่าวอ้างของอีกฝ่ายหนึ่งไม่คู่ควรแก่ความเชื่อถือแต่ประการใด นอกจากนี้ท่าทีคุกคามของครอบเฟิร์ดที่โอ้อวดว่า ประเทศเล็กๆ อย่างประเทศไทยหากอังกฤษต้องการไซ่อ๊กบาจเพียงนำเรือรบเขามาตั้งสองสามลำก็จะยึดได้โดยง่าย (๒) ก่อให้รัฐบาลไทยทั้ง โกรธและทั้งกลัวจึงไม่กล้าตกลงทำสัญญาด้วย เมื่อการเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จครอบเฟิร์ดจึง เดินทางกลับออกไป "ข้าพเจ้ารู้สึกหมกมุ่นใจเมื่อใดทราบว่าคุณขอรองให้มีการค้าโดยเสรี หรือเท่าที่ใดกล่าวไว้ในคำรองว่า ขออนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษเข้ามาซื้อขายสินค้ากับพ่อค้าสยามได้โดยเสรีนั้น ใ้รับคำปฏิเสศตลอดเงื่อนไข หลังจากที่ไ้พยายามต่อสู้เพื่อคำรองดังกล่าว ข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าการที่จะประนีประนอมกันต่อไปนั้น ไม่มีประโยชน์เสียแล้ว" (๓) ถึงแมครอบเฟิร์ดจะผิดหวังในครั้งนั้น แต่ก็ยังได้รับความมั่นใจสัญญาจากกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ว่าจะช่วยให้ความคุ้มครองแก่พ่อค้าอังกฤษที่เข้ามาค้าขายตามวิธีเดิม ดังนั้นจึงยังเป็นความหวังของชาวอังกฤษอยู่บางที่จะติดต่อกค้าขายกับไทย ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์อังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้ส่งทูตเข้ามาติดต่อกับไทย นายรอยเอกเฮนรี เบอร์นทูตอังกฤษซึ่งได้รับแต่งตั้งจากลอร์ดแอมเฮิสต์ผู้สำเร็จราชการที่อินเดีย เดินทางมาถึงกรุงเทพฯปี

- ๑. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๕ หน้า ๑๓
- ๒. หลวงอุดมสมบัติ : จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ หน้า ๒๒
- ๓. John Crawford : Op. Cit. Vol 2, p. 263

พ.ศ. ๒๓๖๘ จุดประสงค์เพื่อเจริญทางพระราชไมตรีและขอทำสัญญากับไทยไว้เป็น
 หลักฐาน (๑) และปรับความเข้าใจเรื่องที่ยังอังกฤษเคยขอร้องให้ไทยช่วยเหลือในการ
 รบกับพะมาตอณปลายรัชกาลที่ ๒ ผลของการเจรจาได้เซ็นสัญญาทางพระราชไมตรีและ
 การค้าขายต่อกัน ใน พ.ศ. ๒๓๖๘ นั้นเอง อันที่จริงแล้วพระมหากษัตริย์ไทยสมัยคน
 รัตนโกสินทร์จนถึงรัชกาลที่ ๓ นี้ ทรงยึดพระราชโบายโยคเกี่ยวแบบเก่า ยังไม่ทรง
 เห็นความจำเป็นที่จะต้องติดต่อสัมพันธ์กับชาติตะวันตก แคลร์ที่เบอร์นีชักจูงให้ไทยเซ็น
 สัญญาได้เป็นผลสำเร็จนั้น เพราะจากสัญญากังลาวไทยไม่มีข้อยกมัดหรือเสียเปรียบ
 อังกฤษแต่อย่างใด เจตจำนงในการยอมทำสัญญากังลาวเจ้าพระยาพระคลังก็ไคแจง
 ใหญ่สำเร็จราชการอินเดียทราบอย่างถ้วน ในจดหมายที่มอบหมายฝากเบอร์นีไปว่า
 เพื่อมุ่งส่งเสริมกิจการการะหว่างชาติทั้งสอง และทำความตกลงกันบ้าง เกี่ยวด้วยเรื่อง
 เมืองไทรบุรี (๒)

ทางฝ่ายสหรัฐอเมริกา นายเอคมันค์ โร เบิร์ต พอคาแห่งเมืองนิวยอร์ก
 เสนอความเห็นต่อรัฐบาลสหรัฐฯว่า เนื่องจากอังกฤษมีสัญญาพาณิชย์กับไทยกิจการค้าจึง
 ได้รับความสะดวกสบายกว่าของชาวอเมริกัน ขณะนั้นประจวบกับรัฐบาลสหรัฐฯกำลังดำริ
 จะเปิดการทำสัญญากับไทยชย จึงไคมอบให้เอคมันค์ โร เบิร์ตเป็นทูตของประธานาธิบดี
 แจคสันเข้ามาติดต่ขอทำสัญญากับไทยในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ (๓) ขอความของสนธิสัญญาซึ่ง
 ไทยทำกับสหรัฐฯอเมริกามีใจความเช่นเดียวกับสัญญาอังกฤษและนอกจากนั้น
 "นายรอเบิร์ตแสดงความปรารถนาที่จะทำสัญญาซึ่งให้เสรีภาพที่จะส่งกงสุลมาประจำแ
 พระยาพระคลังไม่ยอมตกลงด้วย..... พระยาพระคลังบอกกับนายรอเบิร์ตว่า
 กับต้นเบอร์นีก็เคยขออนุญาตตั้งกงสุลอังกฤษประจำกรุงเทพฯเหมือนกัน แต่ได้รับคำตอบ
 ปฏิเสธ" (๔) ขอความสำคัญของสัญญาที่ไทยทำกับอังกฤษและอเมริกาครั้งนั้นมีข้อความ

๑. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๓ หน้า ๒๒๔

๒. Henry Burney : Burney's Papers p. 407

๓. James V. Martin : A History of the Diplomatic Relations Between Siam and the United States of America 1833-1929 p. 6

๔. John Bowring : The Kingdom and People of Siam v. 2 p 209

สำคัญคือ อังกฤษและอเมริกายอมให้ไทยเก็บค่าปากเรือวาคะ ๑๓๐๐ บาทถ้าเรือ
เปล่าขึ้นทุ่นแต่ถ้าเข้ามหาหาล้อสินค้าวาคะ ๑๕๐๐ บาท ไทยรับรองวาคะเก็บค่าปาก
เรือเช่นนี้แล้วจะไม่เก็บภาษีอากรอย่างอื่นจากสินค้าอีก (๑)

อย่างไรก็ตามการที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงละนโยบาย
โคกเคี้ยวแบบเก่ายอมทำสัญญากับอังกฤษและอเมริกันนั้น คงไม่เกินความจริงนักหากจะ
กล่าววาทะส่วนหนึ่งมีผลสืบเนื่องจากการที่อังกฤษสามารถเข้าครอบครองบางส่วนของพะม
ในปี พ.ศ. ๒๓๖๗ ภาย " อังกฤษยึดครองพะมา และคำพยากรณ์ว่ากษัตริย์
ต่างประเทศจะครอบครองไทย เพิ่มความเกรงกลัวชาวต่างชาติที่เข้ามาอยู่อาศัยใน
บ้านเมืองแก่พระเจ้าแผ่นดินไทยมากขึ้น จึงได้มีการทำสัญญาพาณิชย์กับอังกฤษใน พ.ศ.
๒๓๖๘ และอเมริกาใน พ.ศ. ๒๓๗๕ เพื่อรักษาความสงบสุขต่อหาที่คุกคามของมหา-
อำนาจตะวันตก (๒)

จากการทำสัญญารั้งนั้นแม่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าจะทรงเปิดโอกาส
ให้อังกฤษและอเมริกาเข้ามาประกอบการค้าได้โดยปฏิบัติตามขอบังคับของไทย แต่
สัญญาดังกล่าวก็ไม่ใช่ที่พอใจของทั้งสองชาตินัก สหรัฐอเมริกาและอังกฤษกำลังเป็
หมาย "การกีดกันชัคขวางของไทย" ทั้งสองชาติพยายามหาทางทำสัญญาใหม่กับไทย
ราวปี พ.ศ. ๒๓๘๓ แต่ก็ไม่มีชาติใดประสบความสำเร็จ (๓) การเจรจาเริ่มควย-
รัฐบาลอเมริกันสั่งให้โยเซฟ บัดเลส เทียกงส์ลอสอเมริกันที่สิงคโปร์ เป็นทูตเข้ามาขอแก้ไข
สัญญาที่ทำไว้กับไทย เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๓๘๓ ทูตอเมริกัน
ผู้นี้ไม่ค่อยสันต์วิธีการทูต มีความประพฤติกวาวผิดกับทูตที่เคยเข้ามาครั้งก่อนๆ พ
เริ่มเจรจากับไทยเพียงขอที่จะขอเขาเผ่าก็เป็นปากเสียงเกียงแย้งกัน โยเซฟ บัดเลส
เตียตองการ เขาเผ่าถวายเป็นศาสนของประธานาธิบดีแคริซกาลที่ ๓ โดยตรงซึ่งผิดราชประ

๑. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๕ หน้า ๒๗
๒. George McFarland : Historical Sketch of Protestant Mission in Siam 1828-1928 p. 386
๓. James Martin : Op. Cit. p. 42

เพนไทย การเจรจาจึงล้มเหลวก่อนที่จะตั้งตน (๑)

หลังจากโยเซฟ บัดเลสเคียเดินทางกลับไปแล้ว ราวเดือนกรกฎาคมของปีเดียวกัน ลอร์ด ปาล์มเมอร์สตัน รัฐมนตรีต่างประเทศของอังกฤษได้จัดส่งเซอร์เยมส์บรุคเป็นตัวแทนโดยตรงจากอังกฤษ เขามาติดต่อกับรัฐบาลไทยเพื่อขอทำสัญญาใหม่ร่างสนธิสัญญาที่เซอร์เยมส์บรุคนำเสนอ นั้น นอกจากจะต้องการการค้าโดยเสรีแล้วยังต้องการสิทธิพิเศษทางการเมืองอีกด้วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยึดถือนโยบายไมเค่เคียวแบบเก่า ไม่โปรดการติดต่อกับชาวต่างประเทศชาติตะวันตกอยู่แล้ว จึงทรงเรียกประชุมเสนาบดีพิจารณาขอสัญญาและตอบปฏิเสธไปทุกข้อ ยกไว้เพียงข้อเดียวซึ่งมีใจความว่า "ไทยและอังกฤษจะเป็นมิตรไมตรีต่อกัน" และถึงอย่างไรรัฐบาลไทยก็จะยังคงยึดถือสัญญานับปี พ.ศ. ๒๓๘๕ ซึ่งทำไว้กับเฮนรี เบอริเป็นรากฐานในการติดต่อกาชาขายกับอังกฤษต่อไป โดยอาจหาขอเสนอใหม่ขอของเยมส์บรุคกระทบกระเทือนต่อประเพณีดั้งเดิมของไทย (๒)

จะเห็นได้ว่า การติดต่อกับชาวต่างประเทศในต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีที่ท่าคล้ายกับการติดต่อในสมัยกรุงศรีอยุธยา ฝรั่งเศสไม่มีสิทธิพิเศษใดๆในเมืองไทยเลย แม้แต่การค้าโดยเสรี เวลดา สรูปพระราชาโบายการต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า

"ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ความเคลื่อนไหวทางนโยบายการเมืองของฝ่ายไทยที่มีต่อชาวตะวันตกหยุดอยู่คงที่ จุดประสงค์ส่วนใหญ่คือจะยอมเปิดโอกาสเจรจาตกลงกันก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นจริงๆที่จะรักษาความสัมพันธ์ให้ดำเนินไปกวางสันติสุข และผดุง

๑. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ : พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ หนา. ๓๓๔
๒. เรื่อง เซอร์เยมส์บรุคต่ออังกฤษ เขามาขอแก้หนังสือสัญญาในรัชกาลที่ ๓
หนา ๒๑๔ - ๒๑๕

รักษาเอกราชของประเทศไทย^(๑)

และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งบรมราชจักรีวงศ์พระองค์นี้ ยังทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภกที่เคร่งครัด แมแต่พวกมิชชันนารีซึ่งมุ่งเข้ามาเผยแพร่ศาสนาก็ไม่ค่อยได้รับความสะดวกในงานของตนเองนัก "พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่เข้มแข็งและเคร่งครัด มีชาวเลาเลื้อวามที่จะเป็นที่โปรดปรานของพระองค์ใครจะต้องสร้างวัด นักรบเป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์นี้ ผู้สนใจในทางอักษรศาสตร์ก็เป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์พระองค์ที่สอง ส่วนที่สามนั้นก็โปรดผู้ที่เคร่งในศาสนาพุทธเหมือนกับพระองค์ ดวงดาวของชาวต่างประเทศยังไม่ปรากฏขึ้นเหนือแผนฟ้าเมืองไทย"^(๒)

ความล้มเหลวในการเจรจาขอทำสัญญาใหม่กับไทยของ เซอร์ เจมส์ บรุกเมื่อรายงานให้รัฐบาลอังกฤษทราบ รัฐบาลอังกฤษจึงออกคำสั่งให้เซอร์ เจมส์ บรุกเดินทางกลับมาเมืองไทยอีก พร้อมทั้งนำเรือรบอังกฤษที่จอดอยู่ ณ ประเทศจีนเข้ามาควยหากไทยยังไม่ยอมแกหนังสือสัญญาที่ให้ใช้อ่านฉบับที่เหมือนกับที่เคยทำกับจีน ต้องให้ไทยยอมทำหนังสือสัญญาตามความประสงค์ของอังกฤษให้จงได้^(๓) ขณะที่อังกฤษเตรียมเคลื่อนย้ายกำลังเรือรบจากจีนเพื่อมาใช้ "นโยบายเรือปืน" กับไทยนั้น ก็ประจวบกับเวลาที่ทางบ้านเมืองไทยเปลี่ยนรัชกาล เป็นที่เลื่องลือว่าพระมหากษัตริย์องค์ใหม่นิยมชาวต่างประเทศ จึงทำให้อังกฤษยับยั้งไม่ลงมือทำการรุนแรงกับไทย

สรุปแล้วความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับชาวตะวันตกทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยาและตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ไทยทรงยึดถือนโยบายไมตรีไมทรง

๑. Walter F. Vella : Op. Cit. p. 139
 "Throughout the reign of Rama III the motivations of the Siamese in their policy toward the West remained the same. Their aim was to grant only such concessions as were necessary in order to preserve peaceful relations and retain the country's independence."

๒. George McFarland : Op. Cit. p. 44

๓. ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๒ หน้า ๒๒๘

เห็นความจำเป็นของการติดต่อค้าขายกับชาวยุโรปมากขึ้น หากกิจการใดจะนำมาซึ่ง—
ความเสียเปรียบแก่ผลประโยชน์ของชาติบ้านเมืองแล้ว กิจการหรือข้อตกลงนั้นๆก็ไม่มี
ทางที่ไทยจะยอมเกี่ยวของด้วยเลย นโยบายดังกล่าวนี้เหมาะสมเฉพาะสมัยที่ลัทธิ—
จักรวรรดินิยมยังไม่เฟื่องฟูมากนัก ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
หลักการที่ไทยเคยยึดถือมาแต่โบราณกลับด้าสมัยเสียแล้ว พระองค์จึงต้องทรงเป็นผู้ริ—
เริ่มวางรากฐานอย่างใหม่ให้แก่ประเทศ รากฐานซึ่งเป็นจุดตั้งต้นของการเปลี่ยนแปลง
ประเทศไทยจากดินแดนแห่งระบอบศักดินาสวามิภักดิ์แบบสมัยกลาง มาเป็นชาติสมัยใหม่
ซึ่งมีฐานะอันทรงเกียรติอยู่ในโลกเสรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย